

Διεθνές Συνέδριο για την Ανοικτή & εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση

Τόμ. 10, Αρ. 1B (2019)

Ανοικτά, Συμβατικά και Διπλής Λειτουργίας Πανεπιστήμια: Η Ευρωπαϊκή και η Παγκόσμια Πραγματικότητα

Νικόλαος Σταμάτιος Αλαχιώτης, Ιωάννης Καλαβρουζιώτης, Αντώνης Λιοναράκης, Θεοφάνης Ορφανουδάκης, Ηλίας Κωνσταντίνος Σταυρόπουλος

doi: [10.12681/icodl.2328](https://doi.org/10.12681/icodl.2328)

Ανοικτά, Συμβατικά και Διπλής Λειτουργίας Πανεπιστήμια: Η Ευρωπαϊκή και η Παγκόσμια Πραγματικότητα

Open, Conventional, and Dual-mode Universities: Current State in Europe and Worldwide

Νικόλαος Σ. Αλαχιώτης, PhD Εργαστήριο Εκπαιδευτικού Υλικού & Εκπαιδευτικής Μεθοδολογίας, Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο nalaxiot@eap.gr	Ιωάννης Καλαβρουζιώτης Καθηγητής, Σχολή Θετικών Επιστημών & Τεχνολογίας Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο ikalabro@eap.gr	Αντώνης Λιοναράκης Καθηγητής, Σχολή Ανθρωπιστικών Επιστημών Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο alionar@eap.gr
Θεοφάνης Ορφανουδάκης Επίκουρος Καθηγητής Σχολή Θετικών Επιστημών & Τεχνολογίας Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο fanis@eap.gr	Ηλίας Σταυρόπουλος, PhD, Εργαστήριο Εκπαιδευτικού Υλικού & Εκπαιδευτικής Μεθοδολογίας Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο estavrop@eap.gr	

Περίληψη

Η μεγάλη ανάπτυξη των σπουδών με την μέθοδο της εξ Αποστάσεως Εκπαίδευσης (εξΑΕ) που έχουν επιφέρει κυρίως οι αλματώδεις τεχνολογικές εξελίξεις και οι σύγχρονες κοινωνικές ανάγκες, μετασχηματίζουν το τοπίο της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης διεθνώς. Έχει παρατηρηθεί το φαινόμενο συμβατικά πανεπιστήμια να υιοθετούν όλο και περισσότερο την εξΑΕ μετασχηματίζοντας τα Προγράμματα Σπουδών τους. Το αποτέλεσμα είναι τα αποκαλούμενα πανεπιστήμια διπλής λειτουργίας τα οποία είναι συμβατικά πανεπιστήμια που προσφέρουν και εξ αποστάσεως προγράμματα σπουδών. Σε αυτή την εργασία παρουσιάζουμε μία ταξινόμηση των μοντέλων λειτουργίας των Πανεπιστημίων, όπως αυτά εξελίσσονται στη σύγχρονη εποχή: συμβατικά πανεπιστήμια, πανεπιστήμια που προσφέρουν εξ αποστάσεως εκπαίδευση, αλλά και πανεπιστήμια διπλής λειτουργίας. Αναλύονται οι διαφορές στη δομή και λειτουργία μεταξύ των παραπάνω μοντέλων τόσο στον Ελληνικό χώρο, όσο και στον Ευρωπαϊκό αλλά και ευρύτερο διεθνή χώρο εξετάζοντας χώρες με ιδιαίτερες συνθήκες όπως μεγάλη γεωγραφική έκταση ή αναπτυσσόμενες με φτωχές υποδομές. Η σύγκρισή τους επεκτείνεται στην αξιολόγηση των κινήτρων πίσω από την στρατηγική ανάπτυξης ενός εκπαιδευτικού οργανισμού τόσο από πλευράς κόστους σπουδών, όσο και από πλευράς πολιτικής πρόσβασης στους εκπαιδευτικούς πόρους δίνοντας έμφαση στο μοντέλο της ανοικτής εκπαίδευσης. Σε κάθε περίπτωση δίνεται έμφαση στο μοντέλο λειτουργίας του Ελληνικού Ανοικτού Πανεπιστημίου το οποίο είναι το μοναδικό Ελληνικό Πανεπιστήμιο που εκ του ιδρυτικού του σκοπού ενσωματώνει τα παραπάνω μοντέλα ανοικτής και εξ αποστάσεως εκπαίδευσης και τα υπηρετεί με πρωτοποριακό τρόπο επί πάνω από μία εικοσαετία. Η επισκόπησή μας ολοκληρώνεται αξιολογώντας κριτικά τις μελλοντικές δυνατότητες εξέλιξης της ανοικτής και εξ αποστάσεως εκπαίδευσης στην Ελληνική πραγματικότητα υπό το πρίσμα των διεθνών εξελίξεων και των διαμορφούμενων συνθηκών.

Λέξεις-κλειδιά: Ανοικτή εκπαίδευση, εξ αποστάσεως εκπαίδευση, Πανεπιστήμια διπλής λειτουργίας, Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο, ΕΑΠ, Ανώτατη Εκπαίδευση

Abstract

The great development of Distance Learning which come out from the rapid evolution of technology and the modern social needs, transform the landscape of tertiary education internationally. It has been observed that conventional universities adopt more and more distance learning and transform their curriculums. This results in the so-called dual mode universities which are conventional universities that also offer distance learning curriculums. In this work we present a classification of the universities' operational models according to their modern development: conventional universities, distance learning universities and dual mode universities. We analyze the differences in the structure and the operation among them in Greece, in Europe and worldwide by examining universities located in large area countries or in countries with poor infrastructures. We extend our study by evaluating the motivation of the development strategy of an educational organization from the aspect of the cost of studies as well as the access policy to the educational resources by focusing to the open education model. We focus on the operational model of the Hellenic Open University, the unique university in Greece that adopts, since its establishment, the model of open and distance education and it has been serving them in a forefront fashion for more than twenty years. We complete our overview by evaluating critically the potentials and the future possibilities of open and distance learning in Greece, under the prism of international development and the current conditions.

Keywords: Open education, distance learning, dual mode universities, Hellenic Open University, HOU, Higher Education

1. Εισαγωγή

Η εκπαίδευση στα ανώτατα ιδρύματα ακολουθεί τρόπους οι οποίοι μπορούν να είναι παραδοσιακοί (συμβατικοί) ή καινοτόμοι, να στηρίζονται και να συμβαδίζουν με τις τελευταίες εξελίξεις της τεχνολογίας. Η δια ζώσης εκπαίδευση είναι οποιοσδήποτε τρόπος μάθησης που συμβαίνει “αυτοπροσώπως” και σε πραγματικό χρόνο μεταξύ δασκάλων και φοιτητών. Πριν την χρήση τεχνολογικών μέσων όπως ο ήχος, το video και το διαδίκτυο που επιτρέπει στους ανθρώπους να αλληλεπιδρούν από διαφορετικές τοποθεσίες και σε διαφορετικό χρόνο, όλες οι διδακτικές αλληλεπιδράσεις συνέβαιναν αναγκαία στο ίδιο μέρος και στον ίδιο χρόνο, με εργαστήρια, διαλέξεις, σεμινάρια, εγχειρίδια και επίβλεψη από τους εκπαιδευτές. Επομένως αυτός ο τρόπος προέκυψε ως απόρροια των τεχνολογικών περιορισμών στους τρόπους διδασκαλίας που καθιστούν μονόδρομο την εφαρμογή του τρόπου της σύγχρονης μάθησης.

Η εξ αποστάσεως εκπαίδευση (εξΑΕ, distance education) είναι η υποβοηθούμενη από τα μέσα επικοινωνίας εκπαίδευση (ταχυδρομείο, ηλεκτρονικό ταχυδρομείο, ραδιόφωνο, τηλεόραση, διαδίκτυο, κινητές συσκευές, τηλεδιάσκεψη κ.α.) με μικρή ή καθόλου διαπροσωπική ή σε τάξη επαφή μεταξύ διδάσκοντα και εκπαιδευόμενου. Οι εκπαιδευόμενοι μπορούν να βρίσκονται οπουδήποτε και να μαθαίνουν οποιαδήποτε στιγμή. Η εξ αποστάσεως πολυμορφική εκπαίδευση συνδέεται με την απόλυτη ελευθερία επιλογών στα μέσα μεταφοράς της πληροφορίας και επικοινωνίας (Λιοναράκης, 2006). Σήμερα η εξΑΕ υλοποιείται σχεδόν αποκλειστικά μέσω υπολογιστή σε διαδικτυακό περιβάλλον. Στα πανεπιστήμια που υιοθετούν την εξΑΕ, αποδοτικότερο είναι το μοντέλο της φοιτητοκεντρικής μάθησης όπου πέραν του ρόλου του εκπαιδευτή/διδάσκοντα εφαρμόζεται το μοντέλο του υποστηρικτικού προσωπικού προς τον φοιτητή (Λιοναράκης, 2006). Η διδασκαλία οργανώνεται από ομάδες ακαδημαϊκών οι οποίοι μεριμνούν για την εφαρμογή του μοντέλου μάθησης στα

τιμήματα που υποστηρίζουν. Έτσι ελέγχεται η ποιότητα του ακαδημαϊκού έργου σε πολλαπλά επίπεδα και διατηρείται σε υψηλό επίπεδο.

Ο συνδυασμός της εξΑΕ (off-campus) και της δια ζώσης εκπαίδευσης (on-campus) ονομάζεται μικτή μάθηση (blended learning) ή λιγότερο συχνά υβριδική μάθηση (hybrid learning). Σε αυτόν τον τρόπο μάθησης για παράδειγμα οι φοιτητές μπορούν να παρακολουθούν μια διδασκαλία εντός μια παραδοσιακής αίθουσας και να ολοκληρώνουν άλλα στοιχεία του μαθήματος εκτός της αίθουσας. Ο χρόνος που αντιστοιχεί εντός της αίθουσας μπορεί να αντικαθίστανται ή να συμπληρώνεται από on-line δραστηριότητες, με τις on-line και τις δια ζώσης δραστηριότητες μπορεί να είναι παράλληλες και συμπληρωματικές μεταξύ τους. Ο τρόπος μικτής μάθησης διαφέρει από ίδρυμα σε ίδρυμα. καθώς μπορεί π.χ. να εφαρμόζεται μόνο από μερικούς διδάσκοντες σε ένα ίδρυμα ή να είναι το κυρίαρχο μοντέλο παράδοσης της γνώσης σε κάποιο άλλο ίδρυμα. Η online μάθηση μπορεί να αντιστοιχεί σε ένα μικρό τμήμα του μαθήματος που κατά κύριο λόγο διεξάγεται σε αίθουσα δια ζώσης ή διαλέξεις καταγεγραμμένες σε video, live video και text chats καθώς και άλλες ψηφιοποιημένες μαθησιακές δραστηριότητες. Σε ορισμένες περιπτώσεις οι εκπαιδευόμενοι μπορούν να παρακολουθούν on-line μαθήματα, να εκπονούν εργασίες από το σπίτι τους ή και αλλού και να συναντούν τακτικά τους διδάσκοντες προκειμένου να αποτιμήσουν την πρόοδο τους, να συζητήσουν τη δουλειά τους, να κάνουν ερωτήσεις ή να λάβουν βοήθεια σε δύσκολα θέματα. Συνηθέστερα, σε κάθε πρόγραμμα σπουδών επιλέγεται κατά κύριο λόγο ένα εκ των παραπάνω μοντέλων ενώ εκπαιδευτικά ιδρύματα μπορεί να προσφέρουν ταυτόχρονα προγράμματα σπουδών και με τους δύο τρόπους (και δια ζώσης και εξ αποστάσεως), οπότε αποκαλούνται διπλής λειτουργίας (dual mode). Τα πανεπιστήμια διπλής λειτουργίας έχουν σημαντικό ρόλο σε χώρες με μεγάλη γεωγραφική διασπορά, οικονομικές ανισότητες και δυσχέρειες πρόσβασης των φοιτητών στην εκπαίδευση (Aguti,2009).

Μία ακόμα διάκριση στα μοντέλα εκπαίδευσης σχετίζεται με τον τρόπο πρόσβασης στα πανεπιστημιακά ιδρύματα και μπορεί να είναι υπό συγκεκριμένους περιορισμούς ή όχι, γεγονός που οδηγεί στο μοντέλο της ανοικτής εκπαίδευσης. Σύμφωνα με τον Guri-Rosenblit (2005) οι διαστάσεις της ανοικτότητας είναι η διεύρυνση της πρόσβασης στην ανώτατη εκπαίδευση, τον τόπο εκπαίδευσης, το ρυθμό εκπαίδευσης, ευέλικτα προγράμματα σπουδών και πολιτικές βασισμένες στον φοιτητή. Η ανοικτότητα συνεπάγεται την έμφαση στην ανεξάρτητη μάθηση από την πλευρά του φοιτητή, τη σχεδίαση του εκπαιδευτικού υλικού με γνώμονα την αναπλήρωση του διδάσκοντα, καθώς και την ποιότητα σύγχρονων προγραμμάτων σπουδών.

2. Η εξ αποστάσεως εκπαίδευση στην Ευρώπη και τον κόσμο

Αναζητώντας πληροφορίες για τα ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα που προσφέρουν εξΑΕ στην Ευρώπη αλλά και Παγκοσμίως, θα πρέπει κανείς να ανατρέξει στα μέλη του Ευρωπαϊκού Οργανισμού Πανεπιστημίων εξ Αποστάσεως Διδασκαλίας (European Association of Distance Teaching Universities, eadtu.eu). Πρόκειται για έναν πρωτοπόρο οργανισμό στην ανοικτή και εξ αποστάσεως ανώτατη εκπαίδευση, με κύρια αποστολή του την ενίσχυση και την υποστήριξη των μελών του για την ανάπτυξη ανοικτής και ευέλικτης εκπαίδευσης, τη δημιουργία ενός διεθνώς αναγνωρίσιμου ποιοτικού συστήματος και την επέκταση των ευκαιριών εκπαίδευσης μέσω δικτύωσης και συνεργατικότητας. Σημαντικές πηγές πληροφοριών αποτελούν και οι διαδικτυακές πύλες www.studyportals.com και www.distancelearningstudy.eu μέσω των οποίων μπορεί κανείς να αναζητήσει πληροφορίες για τα προγράμματα σπουδών που προσφέρουν πανεπιστημιακά ιδρύματα ανά τον κόσμο.

Στις υποενότητες που ακολουθούν, γίνεται μια προσπάθεια κατάταξης διαφόρων Πανεπιστημίων σε κατηγορίες ανάλογα με τις μορφές εκπαίδευσης που παρέχουν (συμβατικά, εξΑΕ, διπλής λειτουργίας), σύμφωνα με τις πληροφορίες που συλλέξαμε από την αναζήτηση που κάναμε. Έγινε προσπάθεια να συμπεριληφθούν στην έρευνα μας όσο το δυνατόν περισσότερα ιδρύματα για τα οποία υπήρχε διαθέσιμη πληροφορία στο διαδίκτυο, ωστόσο είναι πιθανό να υπάρχουν ακόμα κάποια τα οποία δεν υπέπεσαν στην αντίληψη μας. Επίσης, στην Ευρώπη, και ειδικά στο Ηνωμένο Βασίλειο και στην Γερμανία, πολλά από τα συμβατικά πανεπιστήμια προσφέρουν εδώ και χρόνια εξ αποστάσεως προγράμματα σπουδών προπτυχιακού και μεταπτυχιακού επιπέδου με μικτή διδασκαλία.

Ξεκινώντας από το πιο δημοφιλές, το Ανοικτό Πανεπιστήμιο της Μεγάλης Βρετανίας (The Open University UK, www.open.ac.uk) αποτελεί το μεγαλύτερο ακαδημαϊκό ίδρυμα που παρέχει αποκλειστικά εξΑΕ, δίνοντας την ευκαιρία σε φοιτητές από όλο τον κόσμο να σπουδάσουν με ευελιξία διαμορφώνοντας το πρόγραμμα και τη διάρκεια των σπουδών τους. Η διάρκεια των μαθημάτων μπορεί να οργανωθεί συνδυαστικά σε μαθήματα εξάμηνης, οκτάμηνης ή και ετήσιας διάρκειας, με συνολική διάρκεια σπουδών από 3 έως 16 χρόνια.

Το Ανοικτό Πανεπιστήμιο της Ολλανδίας (Open Universiteit, www.ou.nl) προσφέρει εξΑΕ σε διάφορα αντικείμενα, τόσο σε προπτυχιακό όσο και σε μεταπτυχιακό επίπεδο EQF 6-7. Παρέχει επίσης τη δυνατότητα αναγνώρισης των μαθημάτων που έχουν ολοκληρωθεί επιτυχώς σε άλλο πανεπιστήμιο, κάνοντας χρήση του Ευρωπαϊκού Συστήματος Πιστωτικών Μονάδων (ETCS). Τα μαθήματα είναι οργανωμένα σε τρίμηνα, και η διάρκεια των σπουδών ποικίλει από 4 έως και 7 έτη.

Το FernUniversität in Hagen (www.fernuni-hagen.de) είναι το μοναδικό δημόσιο πανεπιστήμιο στη Γερμανία που παρέχει εξΑΕ στη Γερμανική γλώσσα. Αποτελείται από 5 Σχολές και προσφέρει πάνω από 20 αναγνωρισμένα προγράμματα σπουδών προπτυχιακού και μεταπτυχιακού επιπέδου (EQF 6 και 7, αντίστοιχα). Τα προπτυχιακά προγράμματα είναι διαρθρωμένα σε 2 εξάμηνα ανά έτος, Η παρακολούθηση είναι ευέλικτη καθώς δίνεται η επιλογή της πλήρους ή της μερικής παρακολούθησης, και η διάρκεια των σπουδών είναι 6 ή 12 εξάμηνα, αντίστοιχα.

Το Universidad Nacional de Educación a Distancia (www.uned.es) είναι το μοναδικό εξ αποστάσεως πανεπιστήμιο στην Ισπανία, και ένα από τα μεγαλύτερα εξ αποστάσεως πανεπιστήμια στην Ευρώπη. Η διδασκαλία γίνεται αποκλειστικά εξ αποστάσεως ενώ οι εξετάσεις δια ζώσης. Προσφέρει 27 προπτυχιακά (EQF 6), 76 Μεταπτυχιακά (EQF7) και 19 προγράμματα σπουδών που οδηγούν σε διδακτορικό δίπλωμα (EQF 8). Το Ανοικτό Πανεπιστήμιο της Καταλονίας (Universitat Oberta de Catalunya, www.uoc.edu) είναι ένα αναπτυσσόμενο πανεπιστήμιο που προσφέρει εξ αποστάσεως προγράμματα σπουδών με ανοικτή πρόσβαση. Παρέχει 50 μεταπτυχιακούς τίτλους σπουδών σε διάφορα αντικείμενα καθώς και 4 προγράμματα για τη λήψη διδακτορικού διπλώματος.

Το Universidade Aberta (portal.uab.pt) είναι το μοναδικό δημόσιο πανεπιστήμιο στην Πορτογαλία που παρέχει εξΑΕ. Παρέχει προπτυχιακά και μεταπτυχιακά προγράμματα σπουδών, καθώς και τη δυνατότητα λήψης διδακτορικού διπλώματος, σε φοιτητές σε όλον τον κόσμο. Επίσης προσφέρει προγράμματα δια βίου μάθησης. Τα προπτυχιακά προγράμματα διαρθρώνονται σε μαθήματα εξαμηνιαίας διάρκειας, δύο εξάμηνα ανά έτος, και με τριετή φοίτηση. Το Universidade Aberta έτυχε Ευρωπαϊκής αναγνώρισης το 2008 λόγω του δικού του Εικονικού Παιδαγωγικού Μοντέλου (Virtual Pedagogical Model) που υιοθετεί στην εξΑΕ.

Το Διεθνές Πανεπιστήμιο Τηλεματικής (Università Telematica Internazionale UNINETTUNO, www.uninettunouniversity.net) στην Ιταλία, προέρχεται από

συνεργασία πολλών συμβατικών πανεπιστημίων από την Ιταλία και την Ευρω-μεσογειακή περιοχή (π.χ. Αλγερία, Γαλλία, Ελλάδα, Ιταλία κ.α.). Παρέχει σπουδές αποκλειστικά εξ αποστάσεως σε 5 διαφορετικές γλώσσες. Προσφέρει 9 προπτυχιακά (EQF 6) σε δύο κύκλους (τριετούς και μονοετούς διάρκειας), και αρκετά μεταπτυχιακά (EQF 7) προγράμματα σπουδών, καθώς και διάφορα προγράμματα δια βίου μάθησης. Η διάρκεια των μαθημάτων είναι ετήσια.

Το Swiss Distance Learning University (distanceuniversity.ch) είναι ένα σχετικά νέο ίδρυμα στην Ελβετία που παρέχει εξ αποστάσεως σπουδές για την απόκτηση πτυχίου (EQF 6) αλλά και μεταπτυχιακού τίτλου (EQF 7). Τα μαθήματα προσφέρονται στα Γερμανικά και στα Γαλλικά, αλλά και κάποια στα Αγγλικά. Η διάρθρωση των προγραμμάτων σπουδών είναι εξαμηνιαία, με 2 θεματικές ενότητες κάθε εξάμηνο. Για τη λήψη πτυχίου απαιτούνται 18 θεματικές ενότητες και η διάρκεια είναι 4,5 χρόνια (η παρακολούθηση είναι μερική). Τα μεταπτυχιακά προγράμματα σπουδών διαρκούν 3 χρόνια και απαιτείται επαρκής γνώση των Αγγλικών.

Στην Αυστρία, το Κέντρο Εξ Αποστάσεως Σπουδών (Zentrum für Fernstudien Österreich, www.jku.at/zentrum-fuer-fernstudien) αποτελεί τμήμα του Πανεπιστημίου Johannes Kepler University Linz (www.jku.at). Έχει παραρτήματα σε όλη τη χώρα και τα τελευταία χρόνια συνεργάζεται με το πανεπιστήμιο FernUniversität in Hagen της Γερμανίας. Προσφέρει σπουδές εξ αποστάσεως σε προπτυχιακό και μεταπτυχιακό επίπεδο (EQF 6 και 7). Η διάρθρωση των προγραμμάτων σπουδών είναι εξαμηνιαία ενώ δίνεται η δυνατότητα πλήρους και μερικής παρακολούθησης. Για την απόκτηση πτυχίου απαιτούνται 6 εξάμηνα πλήρους ή 12 εξάμηνα μερικής παρακολούθησης.

Το Ανοικτό Πανεπιστήμιο της Φιλανδίας (www.avoin.jyu.fi/en) αποτελεί τμήμα του Πανεπιστημίου Jyväskylä, το δεύτερο μεγαλύτερο πανεπιστήμιο της χώρας. Το Ανοικτό Πανεπιστήμιο προάγει την εξΑΕ και τη δια βίου μάθηση. Υιοθετώντας την τελευταία δεκαετία ένα δικό του μοντέλο μάθησης με χρήση σύγχρονων τεχνολογικών εργαλείων και συστημάτων, συνεργάζεται με 55 εκπαιδευτικά ινστιτούτα της χώρας και δίνει τη δυνατότητα ολοκλήρωσης των σπουδών μέσω του Ευρωπαϊκού Συστήματος Πιστωτικών Μονάδων (ETCS). Στη Φιλανδία βρίσκεται και το Tampere University of Applied Sciences (www.tamk.fi) είναι ένα από τα μεγαλύτερα πανεπιστήμια εφαρμοσμένων σπουδών. Το Πανεπιστήμιο παρέχει προπτυχιακά και μεταπτυχιακά προγράμματα σπουδών, δίνοντας τη δυνατότητα στον φοιτητή να παρακολουθήσει κάποια από τα μαθήματα εξ αποστάσεως.

Το Dublin City University (www.dcu.ie) στην Ιρλανδία δίνει τη δυνατότητα δια ζώσης αλλά και εξ αποστάσεως διδασκαλίας μέσω των προγραμμάτων σπουδών που προσφέρει, σε προπτυχιακό και μεταπτυχιακό επίπεδο. Η διάρθρωση των μαθημάτων είναι ετήσια ωστόσο υπάρχουν κάποια με εξαμηνιαία διάρκεια.

Στην Πολωνία, το Polish Virtual University (www.puw.pl) είναι το μεγαλύτερο πανεπιστήμιο εξ αποστάσεως εκπαίδευσης στην κεντρική και ανατολική Ευρώπη. Αξιοποιεί μοντέρνες τεχνικές εξΑΕ και παρέχει προπτυχιακούς και μεταπτυχιακούς τίτλους σπουδών. Τα προγράμματα είναι διαρθρωμένα σε εξαμηνιαία μαθήματα. Η διδασκαλία γίνεται εξ ολοκλήρου μέσω συστημάτων ηλεκτρονικής μάθησης, ωστόσο οι φοιτητές καλούνται σε 2-3 δια ζώσης συμβουλευτικές συναντήσεις ανά εξάμηνο.

Το “Ukraine” University στην Ουκρανία είναι ένα συμβατικό πανεπιστήμιο με πολλά παραρτήματα σε όλη τη χώρα. Στις αρχές του '90 το πανεπιστήμιο ανέπτυξε ένα σύστημα εξΑΕ σε διάφορα γνωστικά αντικείμενα, (επεκτείνοντας τη λειτουργία του σε διπλή) που προσφέρονται από το Ukraine Open International University for Human Development (vmurolen.uu.edu.ua). Σήμερα προσφέρει περισσότερους από 31 τίτλους σπουδών σε προπτυχιακό και μεταπτυχιακό επίπεδο. Στο Κίεβο της Ουκρανίας βρίσκεται και το Taras Shevchenko National University, ένα συμβατικό πανεπιστήμιο

με διπλό τρόπο εκπαίδευσης: δια ζώσης διδασκαλία για τους κατοίκους της Ουκρανίας που μπορούν να έχουν φυσική παρουσία στους χώρους του πανεπιστημίου αλλά και εξ αποστάσεως για τους κατοίκους του εξωτερικού.

Το Anadolu University στην Τουρκία (www.anadolu.edu.tr) αποτελεί ένα από τα πιο μοντέρνα και καινοτόμα Πανεπιστήμια στον κόσμο, το οποίο προσφέρει ανοικτή και εξ αποστάσεως εκπαίδευση, παρέχοντας προπτυχιακούς και μεταπτυχιακούς τίτλους σπουδών επιπέδου EQF 5 - 8. Στα περισσότερα προγράμματα διδάσκονται μαθήματα με ετήσια διάρκεια, ωστόσο σε κάποια από αυτά, η διάρκεια είναι εξαμηνιαία.

Το Ανοικτό Πανεπιστήμιο Κύπρου (www.ouc.ac.cy) είναι το μοναδικό πανεπιστήμιο της Κύπρου που παρέχει αποκλειστικά ανοικτή και εξ αποστάσεως εκπαίδευση. Αποτελείται από 3 Σχολές και προσφέρει σπουδές επιπέδου EQF 6-8 με συνολικά 29 προπτυχιακά και μεταπτυχιακά προγράμματα σπουδών.

Το Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο (www.eap.gr, ΕΑΠ) είναι το μοναδικό δημόσιο Πανεπιστήμιο στην Ελλάδα που παρέχει αποκλειστικά ανοικτή και εξ αποστάσεως εκπαίδευση. Αποτελείται από 4 Σχολές και προσφέρει 6 προπτυχιακά και 23 μεταπτυχιακά προγράμματα σπουδών με ετήσια διάρθρωση καθώς επίσης και 2 προπτυχιακά και 14 μεταπτυχιακά προγράμματα σπουδών με εξαμηνιαία διάρθρωση.

Το Ανοικτό Πανεπιστήμιο του Ισραήλ (The Open University of Israel, www.openu.ac.il) είναι το μεγαλύτερο δημόσιο πανεπιστήμιο του Ισραήλ, με υποδομές και κέντρα μελέτης που βρίσκονται σε πολλές πόλεις εκτός της πανεπιστημιούπολης. Προσφέρει σπουδές εξ αποστάσεως, σε προπτυχιακό και μεταπτυχιακό επίπεδο, καλύπτοντας ένα ευρύ φάσμα γνωστικών αντικειμένων.

Το Universidad Técnica Particular de Loja (www.utpl.edu.ec) είναι ένα εκπαιδευτικό ίδρυμα αναγνωρισμένο από την κυβέρνηση του Εκουαδόρ, που παρέχει περίπου 50 προγράμματα προπτυχιακών και μεταπτυχιακών σπουδών, τόσο εξ αποστάσεως όσο και δια ζώσης. Πρόκειται για ένα πρωτοπόρο πανεπιστήμιο στην εκπαίδευση από απόσταση στο Εκουαδόρ και ευρύτερα στη Λατινική Αμερική.

Κλείνοντας την επισκόπηση, δίνουμε κάποιες χαρακτηριστικές διεθνείς περιπτώσεις πανεπιστημίων στην Αμερική, την Αφρική και την Αυστραλία: Το Intercultural Open University Foundation (www.ioufoundation.org) είναι ένα μη-κερδοσκοπικό ίδρυμα με έδρα τις ΗΠΑ αλλά και την Γρανάδα στην Ισπανία, που παρέχει διδακτορικές σπουδές σε συνεργασία με το πανεπιστήμιο Universidad Azteca στο Μεξικό και το πανεπιστήμιο Universidad Central de Nicaragua στη Νικαράγουα.

Το University of Southern Queensland (www.usq.edu.au) είναι ένα πανεπιστήμιο διπλής λειτουργίας στην Αυστραλία. Το 75% των φοιτητών που φοιτούν σε αυτό είναι εξ αποστάσεως, από τους οποίους οι περισσότεροι είναι από παράκτιες περιοχές. Το υπόλοιπο 25% παρακολουθεί προγράμματα σπουδών δια ζώσης. Εξ αποστάσεως προσφέρονται 29 κύκλοι σπουδών σε 4 τμήματα. Τα προγράμματα σπουδών είναι οργανωμένα σε 24 ενότητες εξαμηνιαίας διάρκειας. Η διάρκεια σπουδών είναι 3 χρόνια με πλήρη απασχόληση ενώ δίνεται και η δυνατότητα φοίτησης με μερική απασχόληση. Περισσότερα στοιχεία για τον τρόπο οργάνωσης και λειτουργίας του πανεπιστημίου δίνονται στο (Reushle & McDonald, 2011).

Το Makerere University (www.mak.ac.ug/) στην Ουγκάντα είναι ανοικτής και εξ αποστάσεως εκπαίδευσης φύσης και διπλής λειτουργίας. Προσφέρει εξΑΕ αλλά και δια ζώσης εκπαίδευση. Παρέχει 4 εξ αποστάσεως προγράμματα σπουδών και τα μαθήματα είναι οργανωμένα σε εξάμηνα των 17 εβδομάδων. Οι εξετάσεις των εξ αποστάσεως φοιτητών γίνονται ταυτόχρονα με τους on-campus φοιτητές. Περισσότερα στοιχεία είναι διαθέσιμα στο (Muyinda, 2012).

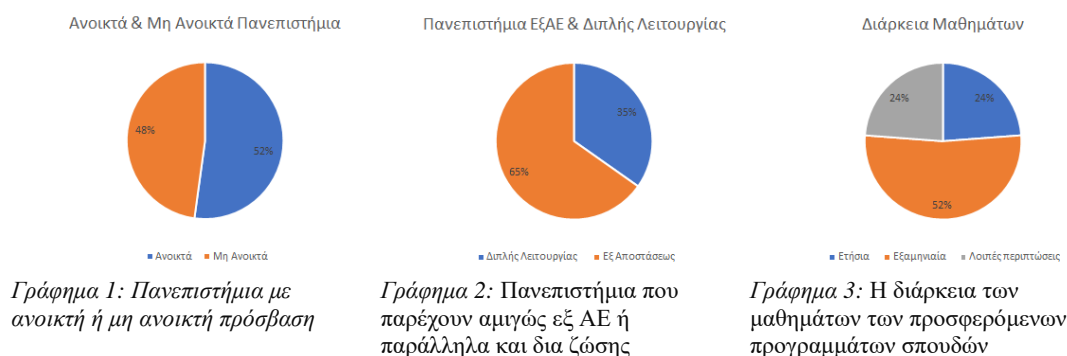
Ο Πίνακας 1 συνοψίζει τα αποτελέσματα της παραπάνω έρευνας. Είναι εμφανής η διάκριση μεταξύ ανοικτών ή όχι πανεπιστημίων, καθώς και του τρόπου λειτουργίας

αυτών. Επίσης, όπου τα στοιχεία ήταν διαθέσιμα, έχει αναγραφεί και η διάρκεια των μαθημάτων (ετήσια, εξαμηνιαία, κοκ).

Πίνακας 1 Πανεπιστήμια στην Ευρώπη και στον κόσμο, οι προσφερόμενοι τρόποι εξ αποστάσεως εκπαίδευσης καθώς και η διάρθρωση των προσφερόμενων προγραμμάτων σπουδών.

Χώρα	Πανεπιστήμιο	Ανοικτό	Εξ Αποστάσεως	Δια Ζώσης	Αμιγώς εξ Αποστάσεως	Διπλής Λειτουργίας	Διάρθρωση
Ηνωμένο Βασίλειο	Open University UK	☒	☒	☐	☒	☐	εξαμηνιαία οκταμηνιαία ετήσια
Ολλανδία	Open University of the Netherlands	☒	☒	☐	☒	☐	τριμηνιαία
Γερμανία	FernUniversität in Hagen	☒	☒	☐	☒	☐	εξαμηνιαία
Ισπανία	Universidad Nacional de Educación a Distancia	☐	☒	☐	☒	☐	-
Καταλονία, Ισπανία	Universitat Oberta de Catalunya	☒	☒	☐	☒	☐	εξαμηνιαία
Πορτογαλία	Universidade Aberta)	☐	☒	☐	☒	☐	εξαμηνιαία
Ιταλία	Università Telematica Internazionale	☐	☒	☐	☒	☐	ετήσια
Ελβετία	Swiss Distance Learning University	☐	☒	☐	☒	☐	εξαμηνιαία
Αυστρία	Zentrum für Fernstudien Österreich	☐	☒	☐	☒	☐	εξαμηνιαία
Φινλανδία	University of Jyväskylä	☒	☒	☒	☐	☒	εξαμηνιαία
Φινλανδία	Tampere University of Applied Sciences	☐	☒	☒	☐	☒	ετήσια
Ιρλανδία	Dublin City University	☐	☒	☒	☐	☒	εξαμηνιαία ετήσια
Πολωνία	Polish Virtual University (PUW)	☐	☒	☐	☒	☐	εξαμηνιαία
Ουκρανία	Ukraine Open International University for Human Development	☒	☒	☒	☐	☒	ετήσια
Ουκρανία	Taras Shevchenko National University	☐	☒	☒	☐	☒	ετήσια
Τουρκία	Anadolu University	☒	☒	☐	☒	☐	εξαμηνιαία
Κύπρος	Ανοικτό Πανεπιστήμιο Κύπρου	☒	☒	☐	☒	☐	εξαμηνιαία
Ελλάδα	Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο	☒	☒	☐	☒	☐	εξαμηνιαία ετήσια
Ισραήλ	Open University of Israel	☒	☒	☐	☒	☐	-
Εκουαδόρ	Universidad Técnica Particular de Loja	☐	☒	☒	☐	☒	διμηνιαία
ΗΠΑ & Ισπανία	The Intercultural Open University Foundation	☒	☒	☐	☒	☐	Ετήσια
Αυστραλία	The University of Southern Queensland	☐	☒	☒	☐	☒	εξαμηνιαία
Ουγκάντα	Makerere University	☒	☒	☒	☐	☒	εξαμηνιαία

Στα παρακάτω γραφήματα δίνουμε μια ποσοτική απεικόνιση των ανοικτών ή μη πανεπιστημίων που παρέχουν προγράμματα εξ αποστάσεως (Γράφημα 1), όπου η λειτουργία τους είναι είτε αμιγώς εξ αποστάσεως είτε διπλή (Γράφημα 2). Επίσης, απεικονίζουμε το ποσοστό αυτών που τα προγράμματα σπουδών τους είναι διαρθρωμένα σε εξαμηνιαία ή ετήσια διάρκεια ή άλλη διάρκεια (Γράφημα 3).

3. Η τριτοβάθμια εκπαίδευση στην Ελλάδα

Στην ενότητα αυτή κάνουμε μια σύντομη αναφορά στην εξέλιξη της πανεπιστημιακής εκπαίδευσης στην Ελλάδα. Οι Πυργιωτάκης και Ξεσφιγκούλη (2008) παρουσίασαν μια γενική επισκόπηση της συνολικής εικόνας της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης στη χώρα μας σε δύο χρονικές περιόδους: από το 1837 έως το μεσοπόλεμο και στη συνέχεια μέχρι και τη δεκαετία του 1980, δίνοντας διάφορα στοιχεία που αφορούν τα πανεπιστημιακά ιδρύματα. Αναφέρθηκαν στην εκπαιδευτική πολιτική που ακολουθήθηκε κατά καιρούς και στην ανάγκη για δημοκρατική και δίκαιη διαδικασία πρόσβασης σε αυτά. Οι Κυρμά και Μαυροειδής (2015) αναφέρθηκαν στη νέα γενιά της ελληνικής τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, από το 1982 έως το 2013, στη σύγχρονη τάση για υιοθέτηση της εξΑΕ ως νέα μορφή εκπαίδευσης αλλά και στις δυσκολίες που αντιμετωπίζει στην πράξη. Το ΕΑΠ που ιδρύθηκε το 1997 και αργότερα, το 2007, το Διεθνές Πανεπιστήμιο, έρχονται να αντιμετωπίσουν τις προκλήσεις εκείνης της εποχής της για την ένταξη καινοτόμων πρακτικών στην εκπαίδευση, σύγχρονων τεχνολογιών πληροφοριών και επικοινωνίας αλλά και για κοινωνική δικαιοσύνη και ανοικτότητα στην πρόσβαση στην τριτοβάθμια εκπαίδευση.

3.1 Ιστορική επισκόπηση των Ελληνικών Πανεπιστημίων

Η έναρξη της πανεπιστημιακής εκπαίδευσης στη χώρα μας χρονολογείται το 1837 με την ίδρυση του πρώτου Ελληνικού Πανεπιστημίου στην Αθήνα. Το «Οθώνειο Πανεπιστήμιο», το μοναδικό σχεδόν για έναν αιώνα, περιλάμβανε τέσσερις Σχολές τετραετούς φοίτησης. Η έλλειψη εμπειρίας στην πανεπιστημιακή εκπαίδευση και η υιοθέτηση ξένων προτύπων επέφερε σημαντικές συνέπειες στην οργάνωση, διοίκηση και λειτουργία του Οθώνειου Πανεπιστημίου. Το 1911 ιδρύεται, με νόμους του κράτους, το «Εθνικό Πανεπιστήμιο» και το «Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο» που έχουν ενιαία διοίκηση αλλά διαφορετικές Σχολές, σε μια προσπάθεια επίλυσης των προβλημάτων που αφορούσαν τη διοίκηση και λειτουργία του Πανεπιστημίου.

Το 1914 καθιερώνεται το Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο (ξεκίνησε ως Τεχνικό Σχολείο το 1837 και ακολούθησαν διάφορες αλλαγές στον τρόπο αλλά και στο χώρο λειτουργίας του) με την τελευταία ριζική μεταρρύθμιση να πραγματοποιείται το 1917 αφού είχε προηγηθεί σταδιακά η μετεγκατάσταση του στα κτίρια που βρίσκεται μέχρι και σήμερα. Το 1925 ιδρύεται το Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης και μερικά χρόνια αργότερα, με νόμους του κράτους, καθιερώνεται κοινή πολιτική για τα δύο ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα, τα Πανεπιστήμια Αθηνών και Θεσσαλονίκης, καθώς επίσης και ρυθμίσεις που αφορούν την πρωτοβάθμια και την δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Εκείνη την περίοδο ιδρύεται και το Γεωπονικό Πανεπιστήμιο Αθηνών.

Σημαντικές μεταρρυθμιστικές τομές στο χώρο της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης πραγματοποιούνται στα μέσα της δεκαετίας του '60, με την καθιέρωση της δωρεάν παιδείας, της εννιάχρονης υποχρεωτικής εκπαίδευσης, και της δημοτικής γλώσσας, την ίδρυση του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου, κ.α.. Ιδρύεται το Πανεπιστήμιο Πατρών και η

Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων (τότε ως παράρτημα του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης), ενώ γίνεται προσπάθεια για αποκέντρωση πανεπιστημιακής εκπαίδευσης μέσω της δημιουργίας Πανεπιστημίου, Πολυτεχνείου και Σχολής Καλών Τεχνών στην Κρήτη, στη Λάρισα και στην Κέρκυρα.

Η περίοδος της δικτατορίας επιφέρει αρνητικές επιπτώσεις στο χώρο της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης με ιδεολογικό έλεγχο στην ακαδημαϊκή γνώση και στη διακίνηση των ιδεών. Η κυβέρνηση εθνικής ενότητας που ακολούθησε το 1974, κατοχύρωσε την απαγόρευση της ίδρυσης ιδιωτικών πανεπιστημίων, καθιέρωσε το πανεπιστημιακό άσυλο, την ελευθερία στην εκπαίδευση και στην έρευνα, τη δωρεάν παιδεία, την υποχρεωτική εννιάχρονη εκπαίδευση, την δημοτική γλώσσα σε όλη την εκπαίδευση, καθώς και σημαντικές καινοτομίες στον τρόπο οργάνωσης και διοίκησης των πανεπιστημίων και διάρθρωσης των συλλογικών οργάνων αυτών. Ιδρύονται νέα πανεπιστημιακά ιδρύματα, όπως το Πανεπιστήμιο Κρήτης.

Το 1982, με το άρθρο 16 του Συντάγματος της Ελλάδας παρέχεται η πλήρης αυτονομία και ακαδημαϊκή ελευθερία στα πανεπιστήμια, με το κράτος να είναι υπεύθυνο για τη χρηματοδότηση αυτών, και κατά συνέπεια τον μερικό έλεγχο τους. Νέα Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα (ΑΕΙ) ιδρύονται, όπως το Πανεπιστήμιο Πειραιώς, το Χαροκόπειο και το Πάντειο Πανεπιστήμιο αλλά και το Πανεπιστήμιο Μακεδονίας. Η εκπαίδευση εκδημοκρατίζεται και εκσυγχρονίζεται, η εξέλιξη στις τεχνολογίες πληροφοριών και επικοινωνίας αλλά και οι οικονομικό-κοινωνικές αλλαγές δημιουργούν νέες απαιτήσεις σε υποδομές και εκπαιδευτικές μεθοδολογίες, και ο χώρος της εκπαίδευσης γίνεται όλο και πιο απαιτητικός αλλά και πιο ανταγωνιστικός. Ιδρύονται Τεχνολογικά Εκπαιδευτικά Ιδρύματα (ΤΕΙ), με σκοπό να παρέχουν θεωρητική και πρακτική εκπαίδευση επαρκή για την εφαρμογή επιστημονικών και τεχνολογικών γνώσεων, σε Θεσσαλονίκη, Αθήνα, Πειραιά, Πάτρα, κ.α. Τα πανεπιστημιακά ιδρύματα καλούνται να ανταποκριθούν στις απαιτήσεις της κοινωνίας για συνεχή και δια βίου μάθηση και να παρέχουν προγράμματα σπουδών ευέλικτα, ανοικτά προς το κοινό, χωρίς την ανάγκη της δια ζώσης διδασκαλίας αλλά μέσω της ανοικτής και εξ αποστάσεως εκπαίδευσης. Σε αυτές τις προκλήσεις ανταποκρίθηκαν, με την ίδρυση τους, το ΕΑΠ το 1997 με έδρα την Πάτρα και το Διεθνές Πανεπιστήμιο το 2007 με έδρα τη Θεσσαλονίκη.

Τη δεκαετία του '90 ακολούθησε η ίδρυση πολλών ΑΕΙ και ΤΕΙ, Σχολών και Τμημάτων αυτών, με έδρα και παραρτήματα διάσπαρτα σε πολλές πόλεις της χώρας. Τα ιδρύματα είναι κατακερματισμένα, με εμφανή τη μη επαρκή διοικητική αλλά και ακαδημαϊκή υποστήριξη. Ταυτόχρονα, οι δημόσιοι πόροι σταδιακά μειώνονται και τα ιδρύματα, καλούνται να ανταποκριθούν στις απαιτήσεις της αγοράς εργασίας και στην αναζήτηση ευρωπαϊκών ή άλλων κονδυλίων μέσω ερευνητικών προγραμμάτων, προκειμένου να μείνουν βιώσιμα. Το 2007 ο ν. 3549 που αφορά τη μεταρρύθμιση του θεσμικού πλαισίου για τη δομή και τη λειτουργία των ΑΕΙ οριστικοποιεί την ανωτατοποίηση των ΤΕΙ, ενώ το 2013, με το ν. 4076/2013 διαμορφώνονται νέες συνθήκες και στη λειτουργία των ΑΕΙ και πραγματοποιούνται μετονομασίες Σχολών και Τμημάτων, συγχωνεύσεις και καταργήσεις τμημάτων και παραρτημάτων.

Το 2017, με το ν. 4485 για την οργάνωση και τη λειτουργία της ανώτατης εκπαίδευσης, καθορίζεται η αποστολή, το πλαίσιο αυτοδιοίκησης και η διάρθρωση των ΑΕΙ. Παράλληλα προσδιορίζεται ο κανονισμός λειτουργίας των προσφερόμενων προγραμμάτων σπουδών, δίνοντας τη δυνατότητα της διδασκαλίας των μαθημάτων των μεταπτυχιακών προγραμμάτων σπουδών με χρήση μέσων εξΑΕ σε ποσοστό μέχρι 35% – εισάγοντας έτσι επισήμως το δικαίωμα της εξ αποστάσεως διδασκαλίας σε όλα τα συμβατικά πανεπιστημιακά ιδρύματα. Επίσης, καθορίζει την ίδρυση σε κάθε ΑΕΙ Κέντρο Επιμόρφωσης και Δια Βίου Μάθησης (ΚΕΔΙΒΙΜ) για την αποκλειστική

παροχή προγραμμάτων επιμόρφωσης, συνεχιζόμενης εκπαίδευσης, κατάρτισης και εν γένει δια βίου μάθησης, δια ζώσης ή εξ αποστάσεως.

Πρόσφατα, με το ν. 4521/2018 το ΤΕΙ Αθήνας και το ΤΕΙ Πειραιά καταργούνται και συνενώνονται ιδρύοντας το Πανεπιστήμιο Δυτικής Αττικής. Σε συνέχεια, οι ν. 4589/2019 και ν. 4610/2019 αλλάζουν ριζικά τον χάρτη των πανεπιστημιακών ιδρυμάτων με την επίσημη κατάργηση όλων των ΤΕΙ και την απορρόφηση των Σχολών και των Τμημάτων αυτών από υπάρχοντα ή νεο-ιδρυθέντα ΑΕΙ. Ο Πίνακας 2 φανερώνει την εικόνα της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης στην Ελλάδα, από το 2010 έως και σήμερα. Στα ΑΕΙ (πανεπιστημιακά ιδρύματα και πολυτεχνεία) έχουν προσμετρηθεί το ΕΑΠ και το Διεθνές Πανεπιστήμιο. Δεν συμπεριλαμβάνονται ωστόσο Στρατιωτικές, Αστυνομικές και σχολές Εμπορικού Ναυτικού, η Ανώτατη Σχολή Παιδαγωγικής και Τεχνολογικής Εκπαίδευσης (ΑΣΠΑΙΤΕ), η Ανώτατη Σχολή Καλών Τεχνών (ΑΣΚΤ, οι Ανώτατες Εκκλησιαστικές Ακαδημίες (ΑΕΑ) και οι Ανώτερες Σχολές Τουριστικής Εκπαίδευσης (ΑΣΤΕ).

Πίνακας 2 Ο χάρτης της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης σε αριθμούς στην Ελλάδα από το 2010 έως το 2019.

	2010-	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
ΑΕΙ	23	23	23	21	21	21	21	21	22	22
ΤΕΙ	15	15	15	13	13	13	13	13	11	0

3.ii Το Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο

Το ΕΑΠ ιδρύθηκε επίσημα το 1997 ως ένα δημόσιο πανεπιστήμιο απολύτως ισότιμο με τα άλλα ΑΕΙ της χώρας και ως το μοναδικό πανεπιστήμιο της Ελλάδας που προσφέρει ανοικτή πρόσβαση αποκλειστικά σε προγράμματα εξΑΕ. Από την ίδρυσή του το ΕΑΠ έχει εξελιχθεί και προσελκύει όλο και περισσότερους φοιτητές όλων των ηλικιών, από διαφορετικές πόλεις στην ελληνική επικράτεια (αλλά πρόσφατα και εκτός Ελλάδος σε συνεργασίες με Κυπριακά πανεπιστήμια και πανεπιστήμια του εξωτερικού), με ποικίλη κοινωνική, επαγγελματική και οικονομική κατάσταση, που έχουν δείξει μεγάλο ενδιαφέρον για σπουδές εξ αποστάσεως. Εξ αρχής ακολούθησε το μοντέλο του Ανοικτού Πανεπιστημίου της Βρετανίας, δίνοντας σε όλους ανεξαιρέτως την ευκαιρία να διευρύνουν τις γνώσεις τους. Η πρόσβαση γίνεται χωρίς εξετάσεις, αλλά με σειρά προτεραιότητας υποβολής αίτησης σε περίπτωση που ο αριθμός των φοιτητών σε ένα πρόγραμμα σπουδών είναι περιορισμένος.

Με τον ιδρυτικό νόμο του ΕΑΠ εισάγεται ένα σύνολο από καινοτομίες που αφορούν τον τρόπο προσφοράς σπουδών με τη μέθοδο της εξΑΕ. Οι σπουδές στο ΕΑΠ βασίζονται στα ευέλικτα ως προς τη διάρθρωση Προγράμματα Σπουδών, με βασική λειτουργική μονάδα τη Θεματική Ενότητα (ΘΕ). Οι σπουδές είναι πιστοποιημένες, ώστε να καλύπτουν το χώρο από τη μεταδευτεροβάθμια επιμόρφωση έως το διδακτορικό δίπλωμα. Οι καινοτομίες ως προς τις ακαδημαϊκές δομές αφορούν την απλούστευση της διοικητικής δομής του μέσω της θεσμοθέτησης των Σχολών που λειτουργούν υπό την ακαδημαϊκή εποπτεία των αντίστοιχων Κοσμητειών και της Συγκλήτου (Διοικούσας Επιτροπής, μέχρι την συγκρότησή της τελευταίας) καθώς και την ίδρυση της Μονάδας Επιμόρφωσης & Εσωτερικής Αξιολόγησης και του Εργαστηρίου Εκπαιδευτικού Υλικού & Εκπαιδευτικής Μεθοδολογίας, ως βασική μονάδα για την ανάπτυξη και πιστοποίηση εκπαιδευτικού υλικού και την ερευνητική αποτίμηση και εφαρμογή μεθοδολογιών για την ανοικτή και εξ αποστάσεως εκπαίδευση με χρήση σύγχρονων τεχνολογιών πληροφορικής και επικοινωνιών.

Το ΕΑΠ αποτελείται από τέσσερις Σχολές και παρέχει τίτλους σπουδών σε όλα τα επίπεδα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. Η διάρθρωση των προγραμμάτων σπουδών αρχικά ήταν σε ΘΕ ετήσιας διάρκειας ενώ τα τελευταία τρία χρόνια προσφέρονται και προγράμματα με ΘΕ εξαμηνιαίας διάρκειας. Οι φοιτητές κάθε ΘΕ κατανέμονται σε

Τμήματα (με έως 30 συμμετέχοντες) σύμφωνα με την γεωγραφική τους κατανομή, και ένας Καθηγητής-Σύμβουλος (Κ-Σ) αναλαμβάνει την επίβλεψη της διαδικασίας μάθησης κάθε Τμήματος. Για κάθε ΘΕ, υπάρχει ένας Κ-Σ που έχει το ρόλο του Συντονιστή, ο οποίος οργανώνει και παρακολουθεί την εκπαιδευτική διαδικασία, δίνει οδηγίες στους άλλους Κ-Σ και τελικά τους αξιολογεί ανάλογα με τη δραστηριότητα, την αποδοτικότητα και την αποτελεσματικότητά τους. Οι φοιτητές πρέπει να υποβάλουν 4-6 γραπτές εργασίες κατά τη διάρκεια της περιόδου των 10 μηνών και να συμμετάσχουν δια ζώσης σε υποχρεωτική Τελική Εξέταση (ή και στην επαναληπτική εξέταση, σε περίπτωση αποτυχίας) στο τέλος του ακαδημαϊκού έτους. Επιπλέον, κάθε ενότητα περιλαμβάνει 4-6 μη υποχρεωτικές Ομαδικές Συμβουλευτικές Συναντήσεις (ΟΣΣ) που πραγματοποιούνται σε διάφορες πόλεις της χώρας. Αντίστοιχα ισχύουν και για τις ΘΕ με εξαμηνιαία διάρκεια.

Η επικοινωνία και η αλληλεπίδραση μεταξύ των Κ-Σ και των φοιτητών πραγματοποιείται κυρίως μέσω Συστημάτων Διαχείρισης Μάθησης (Learning Management System, LMS) βασισμένα στην πλατφόρμα Moodle, που δίνουν τη δυνατότητα σύγχρονης ή ασύγχρονης διδασκαλίας και απόθεσης εκπαιδευτικού υλικού (έντυπο εκπαιδευτικό υλικό, οπτικοακουστικό υλικό, ερωτηματολόγια, κουίζ, δραστηριότητες, εργασίες, κ.α.). μελέτης του εκπαιδευτικού υλικού, υποβολής εργασιών από τους φοιτητές αλλά και ανατροφοδότησης, σχολιασμού και βαθμολόγησης από τους Κ-Σ. Οι ΟΣΣ πραγματοποιούνται δια ζώσης, όσο το δυνατόν πιο κοντά στην κατοικία των φοιτητών κάθε Τμήματος, ωστόσο δίνεται η δυνατότητα σύγχρονης τηλεδιάσκεψης μέσω εικονικών αιθουσών (web conferencing) για εκείνα τα τμήματα που είναι αμιγώς ηλεκτρονικά - ένας θεσμός που υιοθετήθηκε τα τελευταία δύο χρόνια, προσφέροντας επίσης την ευκαιρία για μια διαδραστική εμπειρία εικονικής διδασκαλίας παράλληλα με τις ΟΣΣ.

Εκτός από την ευρεία γκάμα προπτυχιακών και μεταπτυχιακών προγραμμάτων σπουδών, δίνεται η δυνατότητα ερευνητικής δραστηριότητας και εκπόνησης διδακτορικής διατριβής. Επίσης, προσφέρει ένα σύνολο Σύντομων Προγραμμάτων Σπουδών, Θερινών Σχολείων και επιμορφωτικών σεμιναρίων ανταποκρινόμενο στις σύγχρονες απαιτήσεις της κοινωνίας για κατάρτιση, επιμόρφωση και δια βίου μάθηση. Στον Πίνακα 3 δίνουμε μια συνοπτική εικόνα των προγραμμάτων σπουδών που προσφέρονται από τις Σχολές του ΕΑΠ για το ακαδημαϊκό έτος 2019-20. Τα κοινά προγράμματα σπουδών προσφέρονται σε συνεργασία με τα Πανεπιστήμια Λευκωσίας, Δυτικής Μακεδονίας, Θεσσαλίας και το Ιόνιο Πανεπιστήμιο.

Πίνακας 3 Πλήθος προσφερόμενων προγραμμάτων σπουδών ανά Σχολή του ΕΑΠ για το ακαδ. έτος 2019-20.

Σχολή	Προπτυχιακά ΠΣ, με		Μεταπτυχιακά ΠΣ, με	
	ετήσιες ΘΕ	εξαμηνιαίες ΘΕ	ετήσιες ΘΕ	εξαμηνιαίες ΘΕ
Ανθρωπιστικών Επιστημών	3	-	3	5
Θετικών Επιστημών & Τεχνολογίας	2	-	11	1
Κοινωνικών Επιστημών	1	2	5	5
Εφαρμοσμένων Τεχνών	-	-	3	-
Κοινά ΠΣ	-	-	1	3

Το εκπαιδευτικό υλικό και οι μεθοδολογίες που ακολουθούνται στο ΕΑΠ είναι πιστοποιημένες ώστε να πληρούνται οι αρχές της εξΑΕ, και σύμφωνα με τις απαιτήσεις του προτύπου διαχείρισης της ποιότητας ΕΛΟΤ EN ISO 9001:2015. Το 2016 με νόμο

του κράτους ιδρύεται στο ΕΑΠ Κέντρο Πιστοποίησης της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης το οποίο καθορίζει κάθε αναγκαία λεπτομέρεια που αφορά το σκοπό, το περιεχόμενο, τις διαδικασίες και τις προϋποθέσεις πιστοποίησης των προγραμμάτων εξ αποστάσεως εκπαίδευσης που παρέχονται από οποιονδήποτε φορέα στην Ελλάδα, εκτός των προγραμμάτων που λειτουργούν στα ΑΕΙ της χώρας. Επίσης καθορίζονται το περιεχόμενο και οι διαδικασίες πιστοποίησης του παρεχόμενου εκπαιδευτικού υλικού, καθώς και η επάρκεια των διδασκόντων σε αυτά τα προγράμματα σπουδών. Τέλος, το 2019, με σχετική τροπολογία, ιδρύεται το Εθνικό Κέντρο Επιμόρφωσης Εκπαιδευτικών (ΕΚΕΠΕ) του ΕΑΠ ώστε να αξιοποιηθεί η τεχνογνωσία του ΕΑΠ στην εξΑΕ για την οργάνωση επιμορφωτικών προγραμμάτων για τους εκπαιδευτικούς, το Ειδικό Εκπαιδευτικό και το Ειδικό Βοηθητικό Προσωπικό, σε συνεργασία με το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

4. Κινητήριες δυνάμεις για τις μελλοντικές εξελίξεις στην εκπαίδευση

Σε αυτή την ενότητα παρουσιάζουμε μια συγκριτική αποτίμηση των μοντέλων εκπαίδευσης που παρουσιάστηκαν και αναλύουμε τις κινητήριες δυνάμεις για πιθανές μελλοντικές (μετ)εξελίξεις τις τριτοβάθμιας εκπαίδευσης στην Ελλάδα και διεθνώς.

4.i. Κίνητρα για εξ αποστάσεως εκπαίδευση

Ο ρυθμός με τον οποίο μεταβάλλεται η επαγγελματική γνώση παρουσιάζει διακυμάνσεις στο φάσμα μεταξύ φοιτητών «πλήρους φοίτησης» (full time) που μόλις τελείωσαν το σχολείο και ώριμης ηλικίας φοιτητών που αναζητούν ένα επιπλέον προσόν είτε προγράμματα «μερικής φοίτησης» (part time) με τα οποία θα ενημερώσουν τις γνώσεις τους πάνω στο αντικείμενο της εργασίας τους. Η τάση αυτή ενισχύεται από την αυξημένη ζήτηση για πτυχιούχους στην αγορά εργασίας με επαγγελματικές δεξιότητες σε σύγχρονα αντικείμενα, δια βίου εκπαίδευση και τεχνολογική γνώση, η οποία δημιουργεί θέσεις και για προπτυχιακά προγράμματα στοχεύοντας φοιτητές πέραν αυτών που μόλις τελείωσαν το σχολείο. Η επέκταση του ρόλου των Πανεπιστημίων στην δια βίου εκπαίδευση και την διάδοση της τεχνολογικής γνώσης έχει παρατηρηθεί ότι συνεισφέρει συνολικά στην εθνική παραγωγικότητα (Organization for Economic Co-operation & Development, 2008, p. 23). Η στοχευμένη εκπαίδευση σε μεταπτυχιακό επίπεδο ή σε επίπεδο σύντομων προγραμμάτων σπουδών, εξυπηρετείται σημαντικά από το μοντέλο της εξΑΕ που μπορεί να καλύψει ιδιαίτερα αποδοτικά το μερίδιο των φοιτητών μερικής φοίτησης.

Υπάρχει η αντίληψη ότι τα πανεπιστήμια τα οποία λειτουργούν σε πανεπιστημιούπολη (on campus) ανταποκρίνονται καλύτερα στις προσδοκίες των φοιτητών ενώ οι εξ αποστάσεως φοιτητές (off campus) πράττουν λιγότερα από τους αντίστοιχους φοιτητές στην πανεπιστημιούπολη (Smith, Ling & Hill, 2006, p. 72). Πολλοί πιστεύουν ότι οι εξ αποστάσεως φοιτητές έχουν λιγότερες προσωπικές ικανότητες, λιγότερες προσδοκίες. Ωστόσο έχει παρατηρηθεί ότι ιδιαίτερα τα περιφερειακά Πανεπιστήμια τείνουν να υιοθετούν την εξΑΕ ολοένα και περισσότερο, κυρίως για να αντισταθμίσουν την ζήτηση σε τοπικό επίπεδο (Goulter, 2009).

Συνήθως όμως μεθοδολογικά αυτό γίνεται με ad-hoc τρόπο, λόγω των συνθηκών και όχι λόγω της υιοθέτησης ενός αμιγούς μοντέλου εξΑΕ (King, 2012). Στα Πανεπιστήμια που ο αρχικός τους σχεδιασμός επιλέχθηκε να βασιστεί στο μοντέλο της εξΑΕ και πολύ περισσότερο της ανοικτής εκπαίδευσης που υιοθετεί το φοιτητοκεντρικό μοντέλο, όλες οι διεργασίες και το σύστημα έχουν αναπτυχθεί βάσει των αναγκών των εξ αποστάσεως φοιτητών. Τα Πανεπιστήμια αυτά επενδύουν ερευνητικά σε μεθοδολογίες εξΑΕ με χρήση εκπαιδευτικών δεδομένων που προέρχονται από τα αρχεία καταγραφής των συστημάτων διαχείρισης μάθησης που χρησιμοποιούνται για την υποστήριξη της εξ αποστάσεως διδασκαλίας. Τα συμπεράσματα που προκύπτουν από την επεξεργασία

των εκπαιδευτικών δεδομένων με χρήση τεχνικών και μεθόδων της αναλυτικής δεδομένων (learning analytics) δύναται να συμβάλουν στην προσωποποιημένη μάθηση και στην υποβοήθηση της εκπαιδευτικής διαδικασίας (δείτε, π.χ., Alachiotis, 2019; Gkontzidis et al, 2017).

Οι ερευνητές που προσελκύονται από αυτά τα Πανεπιστήμια έχουν ως βασικά ενδιαφέροντα την εκπαιδευτική θεωρία, μεθοδολογικά ζητήματα, ανάλυση και αξιολόγηση του σώματος του Πανεπιστημίου και διεπιστημονικά ζητήματα. Οι μαθησιακοί πόροι αναπτύσσονται βάσει σχεδίου δράσης που υποστηρίζεται από εξειδικευμένους επιστήμονες και η διδασκαλία πραγματοποιείται με τρόπο ο οποίος είναι διαπιστευμένος για αυτό τον τύπο εκπαίδευσης. Αυτά τα πανεπιστήμια χρειάζονται προσωπικό εξειδικευμένο σε εκπαιδευτικό σχεδιασμό (instructional design), εκπαιδευτική τεχνολογία, εκπαίδευση ενηλίκων, και υποστήριξη φοιτητών.

Στα Πανεπιστήμια διπλής λειτουργίας ο σχεδιασμός δραστηριοτήτων γίνεται σε ένα συστηματικό ολικό πανεπιστήμιο. Μία ομάδα ακαδημαϊκών σε μια συγκεκριμένη Σχολή ή σε ένα συγκεκριμένο αντικείμενο κάνουν αυτό το σχεδιασμό σχετικά χωρίς πλάνο. Όταν προσφέρονται διαφορετικά αντικείμενα εξ αποστάσεως, αυτό γίνεται ορίζοντας κάποιες αξιώσεις και κάποιες διεργασίες. Οι διεργασίες, τα συστήματα και τα πλαίσια διακανονισμών με τους φοιτητές γίνονται με γνώμονα προγράμματα που στοχεύουν τους δια ζώσης φοιτητές και όχι τους εξ αποστάσεως φοιτητές. Ένα βασικό μειονέκτημα είναι ότι στα Πανεπιστήμια διπλής λειτουργίας γίνεται συγχώνευση διεργασιών πιστοποίησης χωρίς να δοθεί η απαιτούμενη προσοχή στις ιδιαιτερότητες των εξ αποστάσεων φοιτητών. Η εξΑΕ συχνά αποτυγχάνει να αναγνωριστεί από μοντέλα χρηματοδότησης με συνέπεια οι εξ αποστάσεως λειτουργίες να κοστολογούνται με ανάλογο τρόπο και να υποβαθμίζονται. Η εξΑΕ καταλήγει να γίνεται συμπληρωματικά με την δια ζώσης και θεωρείται χαμηλότερης προτεραιότητας. Η έρευνα στα Πανεπιστήμια διπλής λειτουργίας δεν εστιάζει στην εξΑΕ. Οι υπηρεσίες του Πανεπιστημίου οι οποίες υποστηρίζουν τους φοιτητές είναι αφοσιωμένες σε άλλα καθήκοντα και έχουν περιορισμένο αντίκτυπο σχετικά με τις ανάγκες των φοιτητών εξ αποστάσεως. Η επιλογή νέων τεχνολογιών διαφέρει ανά Σχολή και αντικείμενο, οπότε συχνά απαιτείται η δέσμευση διπλάσιων πόρων, ενώ υπόκειται σε περιορισμούς και αναγκαστικούς συμβιβασμούς (King, 2012).

4.ii Ανοικτότητα και κέρδος

Μία υποκείμενη παράμετρος η οποία καθορίζει τις τάσεις εξέλιξης των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων διεθνώς είναι το κόστος λειτουργίας. Η εξΑΕ έχει τα πλεονεκτήματα της ευελιξίας που την καθιστά βασική επιλογή για την ανοικτή εκπαίδευση, αλλά ταυτόχρονα και έναν ελκυστικό τρόπο προσέλκυσης φοιτητών. Στα μειονεκτήματα της εξΑΕ κατατάσσεται η ανάγκη εμπλοκής μεγάλου αριθμού εξειδικευμένων συντελεστών και το υψηλό κόστος ανάπτυξης εκπαιδευτικού υλικού.

Στον αντίποδα του οικονομικού ανταγωνισμού και εμπνεόμενο από τις αρχές της ανοικτής εκπαίδευσης κερδίζει έδαφος ένα νέο μοντέλο σχεδιασμού, ανάπτυξης και διανομής εκπαιδευτικού υλικού με τη μορφή ανοικτών εκπαιδευτικών πόρων (Open Educational Resources, OERs). Σύμφωνα με αυτό, το εκπαιδευτικό υλικό που μπορεί να τροποποιηθεί και να επεκταθεί, επειδή οι δημιουργοί του έχουν παραιτηθεί από μέρος (αν όχι από όλα) των πνευματικών τους δικαιωμάτων που σχετίζονται με τους έργα τους, συνήθως μέσω νομικών εργαλείων, όπως είναι οι άδειες Creative Commons (CC). Έτσι άλλοι δημιουργοί μπορούν να έχουν ελεύθερη πρόσβαση σε αυτό, να το επαναχρησιμοποιούν, να το μεταφράζουν και να το τροποποιούν κατά βούληση, αναπτύσσοντας νέο εκπαιδευτικό υλικό βασισμένο στο προηγούμενο.

Το μοντέλο OER επιτρέπει τη συνεργασία στην εκπαίδευση και την έρευνα και υιοθετείται από Πανεπιστήμια υψηλού κύρους τα οποία δίνουν πιστοποιητικά με αναγνωρισμένη φήμη, όπως π.χ. το Open UK και το SUNY στις ΗΠΑ (Daniel, 2012). Η εφαρμογή του έχει μελετηθεί και στην ευρύτερη εκδοχή ενός καθολικού OER Πανεπιστήμιου, όπου αρχικά αναπτύσσεται μία βάση ανοικτών εκπαιδευτικών πόρων με συνεργασία ιδρυμάτων με τεχνογνωσία στην εξΑΕ και δίκτυο εξειδικευμένων ακαδημαϊκών στελεχών, για να κτίσουν τα εκπαιδευτικά τους προγράμματα αξιοποιώντας την κοινόχρηστη βάση υλικού. Ένα καθολικό OER πανεπιστήμιο δεν αποτελεί ένα απομονωμένο ίδρυμα με αναγνωρισμένη διαπίστευση αλλά ένα δίκτυο στο οποίο συμμετέχουν υπάρχοντα πλήρως διαπιστευμένα ιδρύματα.

Η χρήση των αδειών CC δεν αποκλείει το εκπαιδευτικό υλικό και τα εικονικά περιβάλλοντα να μπορούν να παραμείνουν προσοδοφόρα οικονομικά χωρίς να παραμείνουν ιδιόκτητα. Συχνότερη επιλογή για το λόγο αυτό αποτελεί η άδεια CC-BY-SA, που προβλέπει οι χρήστες να δημιουργούν παράγωγα του έργου, υπό την προϋπόθεση να αναφέρουν την πηγή ανάκτησης και η αναδιάρθεσή του να πραγματοποιείται υπό τους ίδιους όρους. Η ανάπτυξη ενός ικανού οικοσυστήματος θα μπορούσε να αποτελέσει την οδό της ανάπτυξης της ανοικτής πολυμορφικής εκπαίδευσης προς όφελος τόσο των εμπλεκόμενων εκπαιδευτικών οργανισμών όσο και των εκπαιδευόμενων και κατ' επέκταση ολόκληρης της κοινωνίας.

4.iii Το μέλλον των πανεπιστημίων διπλής λειτουργίας

Στον δημόσιο διάλογο που διεξήχθη πρόσφατα κατά τη φάση διαβούλευσης του ν.4610/19 κατατέθηκε μεταξύ των άλλων η πρόταση ίδρυσης Πολυτεχνικής Σχολής στο ΕΑΠ με τα τμήματα της Σχολής Τεχνολογικών Εφαρμογών του ΤΕΙ Δυτικής Ελλάδας υπό μία νέα δομή διπλής λειτουργίας («διπολικής» συνύπαρξης ενός ανοικτού με ένα συμβατικό ίδρυμα, όπως χαρακτηρίστηκε). Αρκετοί ήταν οι υποστηρικτές αλλά ακόμα περισσότεροι ήταν αυτοί που αποδοκίμασαν και εναντιώθηκαν σε αυτή την πρόταση υποστηρίζοντας πως μια τέτοια ενέργεια θα επιδρούσε αρνητικά στο προφίλ του ΕΑΠ. Το ΕΑΠ καινοτομεί προσφέροντας ανοικτή και εξ αποστάσεως εκπαίδευση σε άτομα κάθε ηλικίας, οπουδήποτε και αν είναι η κατοικία τους και ανεξάρτητα από την απασχόληση τους. Η καινοτομία αυτή πρέπει να στηριχτεί από την πολιτεία (Μαυρογιώργος, 2001). Σχεδόν όλα τα συμβατικά πανεπιστήμια της Ευρώπης προσφέρουν εξ αποστάσεως εκπαίδευση. Κανένα όμως ανοικτό πανεπιστήμιο δεν προσφέρει συμβατικές σπουδές. Η εμπειρία του Olcott (2019) σε πανεπιστήμια διπλής λειτουργίας φανερώνει ότι αυτά δεν ευδοκίμουν στην Αμερική καθώς υπάρχει πληθώρα πανεπιστημίων και κολλεγίων.

Το μέλλον των πανεπιστημίων διπλής λειτουργίας είναι δυσδιάκριτο. Τα Πανεπιστήμια στρέφονται προς πιο ευέλικτες επιλογές για όλους τους φοιτητές. Οι νέες τεχνολογίες που αφορούν την εκπαίδευση (είτε λέγεται εξ αποστάσεως εκπαίδευση, είτε μικτή μάθηση, είτε ευέλικτη παράδοση γνώσης) γίνονται ολοένα και πλουσιότερες, γρηγορότερες, πιο συνεργατικές ως προς την καθοδήγηση του φοιτητή και έχουν περισσότερες δυνατότητες για την εξομοίωση εμπειριών του πραγματικού κόσμου. Με αυτές τις εξελίξεις υπάρχει ανάγκη για νεότερες προσεγγίσεις στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση καθώς και στην κατάρτιση του προσωπικού κάτι που θα μεγιστοποιήσει τα ήδη απεριόριστα οφέλη. Πρέπει να λαμβάνεται υπόψη ότι η διδασκαλία και η μάθηση εξΑΕ απευθύνονται σε ανθρώπους με διαφορετικό ρυθμό προόδου, οπότε χρειάζονται διαφορετικά επίπεδα μαθησιακής υποστήριξης. Η βελτίωση της εκπαίδευσης απαιτεί προηγμένες εφαρμογές αναλυτικής εκπαιδευτικών δεδομένων και την εύρεση φοιτητών οι οποίοι κινδυνεύουν να αποτύχουν είτε είναι on-campus είτε off-campus (Ice, 2011). Ο στόχος θα πρέπει να παραμένει η υποστήριξη των φοιτητών στον

κατάλληλο χρόνο, η ταυτοποίησή τους και η ανάλυση της απόδοσής τους, ενώ θα πρέπει να δίνεται προσοχή στην σχέση της επιτυχίας των φοιτητών με την επάρκεια των πόρων.

Σύμφωνα με τον Alan Tait (2019), η αποστολή ενός ανοικτού πανεπιστημίου είναι να ικανοποιεί ανάγκες για δια βίου εκπαίδευση, η οποία περιλαμβάνεται σε κοινωνίες οι οποίες χρειάζονται προσόντα και δεξιότητες για την οικονομία καθώς και για προσωπική και κοινωνική ανάπτυξη. Υπάρχει ανάγκη για δια βίου, εξ αποστάσεως και ανοικτή εκπαίδευση σε πανεπιστήμια βασισμένα σε εκπαίδευση on campus. Αυτό δεν αποτελεί πρόβλημα για τα ανοικτά πανεπιστήμια καθώς αυτός είναι ο σκοπός τους και η αποστολή τους. Επίσης δεν υπάρχουν περιορισμοί για διά ζώσης διδασκαλία. Το ΕΑΠ μπορεί να οδηγήσει καινοτόμα τα άλλα πανεπιστήμια της Ελλάδας προς αυτή την κατεύθυνση όπως έχει γίνει σε άλλες χώρες της Ευρώπης και όχι να συγχωνευθεί με ένα συμβατικό ανώτατο ίδρυμα.

5. Επίλογος - Συμπεράσματα

Είναι φανερό ότι η εξΑΕ αποτελεί ακαδημαϊκή καινοτομία και συνεισφέρει σε ένα εκσυγχρονισμένο τρόπο δια βίου εκπαίδευσης και εξατομικευμένης μάθησης χρησιμοποιώντας πάντα τα τελευταία τεχνολογικά επιτεύγματα. Στην έρευνα αυτή έγινε ανάλυση της δομής ανοικτών πανεπιστημίων καθώς και συμβατικών πανεπιστημίων που προσφέρουν και εξ αποστάσεως εκπαίδευση σε μεμονωμένα προγράμματα σπουδών σε διεθνές επίπεδο. Επίσης συνοψίστηκαν ινστιτούτα στην Ευρώπη που παρέχουν ή συνεισφέρουν σε εξΑΕ. Από την ανάλυσή μας προκύπτει ότι οι μετασχηματισμοί του συμβατικού μοντέλου λειτουργίας Πανεπιστημίων ωθούνται από την επιτυχία του μοντέλου της εξΑΕ και τους σύγχρονους κοινωνικούς μετασχηματισμούς αντίστοιχα. Έτσι η διογκούμενη ανάγκη δια βίου μάθησης και ευέλικτης πρόσβασης σε προγράμματα σπουδών που καλύπτουν σύγχρονες ανάγκες εκπαίδευσης, διαφορετικών ηλικιακών ομάδων με διαφορετικές κοινωνικές καταβολές, διαφορετικούς τόπους κατοικίας, διαφορετικές δεσμεύσεις κλπ. ωθεί όλα τα συμβατικά Πανεπιστήμια να υιοθετήσουν σε μεγάλο βαθμό μεθοδολογίες της εξΑΕ, για να απευθυνθούν σε μεγαλύτερο κοινό και να διευρύνουν τον κύκλο των εκπαιδευτικών υπηρεσιών που παρέχουν. Επίσης η πίεση για ελαχιστοποίηση του οικονομικού κόστους τόσο από την πλευρά των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων όσο και από την πλευρά των φοιτητών, ωθεί στην υιοθέτηση της ψηφιακής τεχνολογίας για την εισαγωγή νέων μέσων τόσο στον τρόπο διάδρασης και επικοινωνίας όσο και στον τρόπο σχεδιασμού, ανάπτυξης και διανομής του εκπαιδευτικού υλικού. Οι παραπάνω τάσεις τείνουν να μετατρέψουν την εξΑΕ σε «σημαία ευκαιρίας» στο πεδίο ανταγωνισμού των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων, για να επιδείξουν καινοτομία και ευελιξία, να ανταπεξέλθουν στις οικονομικές πιέσεις και να ισχυροποιήσουν την παρουσία τους στο χώρο και το μερίδιο των φοιτητών στους οποίους απευθύνονται.

Η παροχή εξ αποστάσεως προγραμμάτων από συμβατικά πανεπιστήμια παραμένει δόκιμη, λόγω των τεχνολογικών και κοινωνικών εξελίξεων που αναλύθηκαν όμως η παροχή συμβατικών σπουδών από ανοικτά πανεπιστήμια, όπως επιχειρήθηκε να εισαχθεί στην Ελληνική πραγματικότητα είναι προβληματική. Οι φοιτητές σε εξ αποστάσεως προγράμματα δεν πρέπει να υποτιμούνται σε σχέση με αυτούς των συμβατικών πανεπιστημίων και αυτό γίνεται με την υποστήριξη δομών οι οποίες αντιμετωπίζουν αποδοτικά όλες τις παραμέτρους σπουδών που υπηρετεί το μοντέλο εκπαίδευσης που υιοθετεί το εκπαιδευτικό ίδρυμα.

Τα πανεπιστήμια διπλής λειτουργίας έχουν ένα σημαντικό ρόλο κυρίως σε αναπτυσσόμενες χώρες με φτωχές υποδομές καθώς πολλοί φοιτητές ζουν στην ύπαιθρο και απαιτείται να εξυπηρετούν με κοινό τρόπο την δια ζώσης εκπαίδευση με την εξΑΕ,

αντιμετωπίζοντας με αυτό τον τρόπο τα προβλήματα πρόσβασης και αποτελώντας τον αποδοτικότερο σε αυτή την περίπτωση συμβιβασμό για την επιβίωση του εκπαιδευτικού μοντέλου. Αυτά τα πανεπιστήμια στη μορφή που υπάρχουν σήμερα, οδεύουν προς το τέλος τους γιατί χωρίς εστιασμένη προσοχή στην παροχή εξΑΕ μερικοί φοιτητές είναι προδιαγεγραμμένο ότι θα ζημιωθούν. Το οικονομικό μοντέλο των πανεπιστημίων διπλής λειτουργίας είναι επίσης καταδικασμένο να αποτύχει, εάν δεν καταφέρει να ανταποκριθεί επαρκώς ταυτόχρονα στις ανάγκες ανάπτυξης των υποδομών που απαιτεί η δια ζώσης εκπαίδευση (τεχνικά μέσα, βιβλιοθήκες, αμφιθέατρα, εργαστήρια, χώρους εκδηλώσεων, σίτισης, στέγασης, κοκ) και στις ανάγκες ανάπτυξης της εξΑΕ με μηχανισμούς παραγωγής εκπαιδευτικού υλικού, συντήρηση τεχνικών μέσων και προσωπικού στην υπηρεσία αυτών που φοιτούν από απόσταση πολύ περισσότερο, όταν υπεισέρχονται οι αντικρουόμενες ανάγκες της ανοικτής πρόσβασης και της ανοικτής χρήσης εκπαιδευτικών πόρων με τις απαιτήσεις οικονομικότερης λειτουργίας και περικοπής των προϋπολογισμών υπό συνθήκες οικονομικής δυσπραγίας.

Η παγκόσμια εμπειρία έχει αποδείξει πως η έρευνα πάνω στην διαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού και των εκπαιδευτικών μεθοδολογιών της εξΑΕ στην υπηρεσία της ανοικτής εκπαίδευσης πραγματοποιείται αποτελεσματικά μόνο μέσα στο πλαίσιο αμιγούς λειτουργίας ιδρυμάτων. Γι' αυτό το ΕΑΠ παραμένει ένα ίδρυμα ισχυρό, αναπτυσσόμενο και σημαντικό στο χάρτη της ελληνικής τριτοβάθμιας εκπαίδευσης μιας και παρέχει σε όλους την ευκαιρία να αποκτήσουν ένα ισότιμο τίτλο σπουδών με υψηλές ποιοτικές προδιαγραφές εκπαίδευσης. Η αξιοποίηση των ανοικτών εκπαιδευτικών πόρων πέραν των ανοικτών μαζικών διαδικτυακών μαθημάτων αποτελεί καινοτομία που θα οδηγήσει τις εξελίξεις στο μέλλον και το ΕΑΠ θα πρέπει να ακολουθήσει και να πρωτοστατήσει. Τα ΑΕΙ μπορούν να συνεργάζονται για παράδοση γνώσης με χαμηλότερο και προσιτό κόστος και η τάση αυτή μπορεί να αποτελέσει διέξοδο στην οικονομική πίεση που υφίστανται τα τριτοβάθμια ιδρύματα.

Βιβλιογραφικές αναφορές

- Aguti, N.J. (2009) University Education for National Development: Makere University's Dual Mode Experience. In S. Marshall, W. Kinuthia, W. Taylor (Eds), *Bridging the Knowledge Divide. Educational Technology for Development* (pp 215-229). Charlotte, NC: Information Age Publishing
- Alachiotis, N.S, Stavropoulos, E.C., & Verykios, V.S. (2019) Analyzing Learners Behaviour and Resources Effectiveness in a Distance Learning Course: A Case Study of the Hellenic Open University. *Journal of Information Science Theory and Practice* v.7, no.3, pp.6-20 doi: 10.1633/JISTAP.2019.7.3.1
- Bates, A.W. (2015). *Teaching in a Digital Age: Guidelines for Designing Teaching and Learning* Vancouver BC: Tony Bates Associates Ltd. ISBN: 978-0-9952692-0-0
- Daniel, J. (2012). Dual-mode universities in higher education: way station or final destination? *Open Learning: The Journal of Open, Distance and e-Learning*, 27:1, 89-95, doi:10.1080/02680513.2012.640791
- Gkontzis, A.F., Panagiotakopoulos, C.T., Stavropoulos, E.C., & Verykios, V.S. (2017). A Holistic View on Academic Wide Data through Learning Analytics Dashboards. In G. Ubachs and L. Konings (Eds) *Proc. of the Online, Open and Flexible Higher Education Conference*, Milton Keynes, UK, 25-27 October 2017, pp. 12-27.
- Goulter, I. (2009). *Serving educational markets*. Paper presented to the Financial Review Higher Education Conference, Sydney Australia.
- Guri-Rosenblit, S. (2005). Openness Dimensions of Distance Teaching Universities in *Encyclopedia of Distance Learning, Second Edition*, pp. 1557-1563. doi: 10.4018/978-1-59140-555-9.ch216
- Ice, P. (2011, February 18). *A story of oxcarts and airplanes: Converging the reality and promise of e-learning*. Keynote address to the DEHub Summit, Education 2011-2021, Global Challenges and Perspectives of Blended and Distance Learning, Darling Harbour, Sydney

- King, B. (2012). Distance education and dual-mode universities: an Australian perspective, *Open Learning: The Journal of Open, Distance and e-Learning*, 27:1, 9-22. doi: 10.1080/02680513.2012.640781
- Κυρμά, Α. & Μαυροειδής, Η. (2015). Distance education: panacea or barrier for conventional higher education? *Ανοικτή Εκπαίδευση: το περιοδικό για την Ανοικτή και εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση και την Εκπαιδευτική Τεχνολογία*, 11(1), 20-37. doi: 10.12681/jode.9818
- Λιοναράκης Α. (2006). Η θεωρία της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης και η πολυπλοκότητα της πολυμορφικής της διάστασης. Στο Λιοναράκης Α. (Επιμ.) *Ανοικτή και εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση – Στοιχεία Θεωρίας και Πράξης* (σελ. 7-41). Αθήνα: Προπομπός
- Μαυρογιώργος, Γ. (2001). Από το Συμβατικό Σύστημα Εκπαίδευσης στην Ανοικτή και εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση του ΕΑΠ: μια Δύσκολη Μετάβαση. Στο Α. Λιοναράκης (Επιμ.) *Πρακτικά 1^ο Πανελλήνιο Συνέδριο για την Ανοικτή και εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση, Τόμος Α, 25-27 Μαΐου 2001* (σσ. 9-18) Πάτρα: Τυπόραμα
- Muyinda, P. (2012). Open and Distance Learning in Dual Mode Universities: A Treasure Unexploited . *In book: International Perspectives of Distance Learning in Higher Education*. doi: 10.5772/32879
- Olcott, D. [Antonis Lionarakis] (2019, February 23)
<https://www.facebook.com/antonis.lionarakis/posts/10156324095818635>
- Organization for Economic Co-operation & Development. (2008). *Tertiary education for the knowledge society – Volume 1: Special features: Governance, funding, quality*. Paris: OECD
- Πυργιωτάκης, Γ. & Ξεσφιγκούλη, Δ. (2008). Πανεπιστημιακή εκπαίδευση στην Ελλάδα. Διαδικασία πρόσβασης και κοινωνική δικαιοσύνη. *5ο Επιστημονικό Συνέδριο Ιστορίας Εκπαίδευσης με θέμα: «Εκπαίδευση και Κοινωνική Δικαιοσύνη» στις 3-5 Οκτωβρίου 2008*. Πάτρα.
- Reushle, S. & McDonald, J. (2011). Moving an Australian Dual Mode University to the Online Environment: A Case Study. (Retrieved June 25 2019 from: https://www.researchgate.net/publication/228417797_Moving_an_Australian_Dual_Mode_University_to_the_Online_Environment_A_Case_Study)
- Smith, A., Ling, P., & Hill, D. (2006). The adoption of multiple modes of delivery in Australian universities. *Journal of University Teaching and Learning Practice*, 3(2),67–81.=
- Tait, A.W. [Antonis Lionarakis] (2019, February 25)
<https://www.facebook.com/antonis.lionarakis/posts/10156328100993635>